

Online teksten lezen vraagt om nieuwe vaardigheden

DOOR JEROEN CLEMENS

In de huidige netwerksamenleving staat informatie in toenemende mate online. Dat vraagt van de burgers vaardigheid in *online* lezen (en schrijven). Divers onderzoek geeft aan dat leerlingen hier moeite mee kunnen hebben en nieuwe vaardigheden nodig hebben. Ligt hier een opdracht voor de school?

Uitval op online lezen

Ook al zijn leerlingen vaak bekwaam met apps en programma's en bijna voortdurend online, ze zijn niet altijd goed in het begrijpen en gebruiken van online informatie (B.-Y. Cho, 2014; Leu, Kiili, & Forzani, 2014b). PISA-onderzoek uit 2009 laat zien dat 18 procent van de leerlingen uitvalt op de online tekstbegripstoets en stelt vast dat '...these students may find it difficult completing their studies and, later on, looking and applying for work, filling out forms to pay their taxes or even reserving a seat on a train' (OECD, 2011). Uit een in de VS lopend onderzoek Online Reading Comprehension Assessment (ORCA), blijkt hetzelfde probleem (Leu, Kulikowich, et al., 2014b).

Andere teksten en leestaak

De leestaak en de leesteksten zijn veranderd. Online teksten hebben andere kenmerken dan offline teksten: niet lineair opgebouwd, in toenemende mate multimediaal met hyperlinks. Ook zijn er steeds meer nieuwe (hybride) tekstsoorten als websites, blogs en tweets met hun eigen kenmerken. En de leestaak is anders: de leerling moet online de informatie bij elkaar zoeken en integreren, vaak in een onvoorspelbare webomgeving, binnen nieuwe tekstsoorten, aangestuurd door een vraag. Lezen is meer een proces van 'Online Research and Reading Comprehension' geworden. (Leu, Forzani, et al., 2014a).

Andere vaardigheden

Online lezen lijkt (ook) een beroep te doen op nieuwe vaardigheden. Coiro constateert dat 16 procent van de verschillen in de prestaties van de leerlingen op een *online* tekstbegripstoets niet verklaard kan worden door voorkennis of de bekwaamheid in *offline* lezen (Coiro, 2011). Afflerbach en Cho hebben een meta-analyse gemaakt van meer dan 80 onderzoeken

naar leesstrategieën bij het lezen offline en online en ook zelf leerlingen onderzocht. Zij vonden veel strategieën die 'appeared to have no counterpart in traditional reading' (Afflerbach & Cho, 2009; B.-Y. Cho, 2014). Voorbeelden: navigatievaardigheden, nieuwe zoekvaardigheden, het integreren van soms tegenstrijdige multimediale informatie, omgaan met hyperlinks, het gebruik maken van nieuwe kenmerken van online teksten en nieuwe vormen van zelfsturing. Er is ook sprake van 'oude' vaardigheden die anders moeten worden ingezet. Kritisch lezen is bijvoorbeeld veel belangrijker geworden, want er zijn geen redacteurs van het internet.

Het onderwijs

In een aantal landen, waaronder Amerika en Australië, is online tekstbegrip al onderdeel van de standaarden en eindtermen (Leu et al., 2013). Bij ons is dat niet zo. In de eindtermen, referentieniveaus en examens Nederlands is geen sprake van online tekstbegrip, noch bij andere vakken of op lerarenopleidingen. Bij Nederlands worden er geen online teksten gebruikt, soms is er een aparte cursus documenteren die niet wordt getoetst en niet geïntegreerd is met leesvaardigheid.

Er wordt in de media regelmatig aandacht besteed aan vaardigheden die iets met internet te maken hebben. Maar in het onderwijs is veel verwarring vanwege de vele termen die worden gebruikt: *online* geletterdheid (KNAW, 2012), informatievaardigheden (Brand-Gruwel & Walhout, 2010), mediawijsheid, (RaadvoorCultuur, 2010), ict-competenties of 21st century skills (Voogt & Roblin, 2010). Er is binnen deze onderzoeksgebieden, met een enkele uitzondering (Walraven, 2008) geen duidelijke aandacht voor online tekstbegrip. Leesvaardigheid wordt niet geproblematiseerd. Genoemde termen zijn ook niet herkenbaar voor leraren (Clemens 2014). Zij willen een duidelijke definitie van online tekstbegrip en voorbeelden van nieuwe didactiek en lesmateriaal op dit gebied. Er zijn al voorbeelden van buiten Nederland. (Leu, Zawilinski, Forzani, & Timbrell, 2011).

Onderzoek

In mijn onderzoek heb ik na mijn literatuurstudie in het najaar 2013 een survey gehouden onder docenten Nederlands in het

vo(N=309). De resultaten lieten zien dat 73 procent van de leraren vindt dat het huidige onderwijs tekortschiet als het gaat om online tekstbegrip, 86 procent zegt dat onderwijs in online tekstbegrip nieuwe vaardigheden en strategieën zou moeten inhouden. Ruim 75 procent zegt dat ze niet weten hoe ze dat moeten doen en 78 procent heeft behoefte aan professionalisering.

Komend jaar zal ik een in een pilot onderzoek doen met de sectie Nederlands van het Vathorstcollege in Amersfoort, waarin wij in een docent-ontwikkelteam aan de slag gaan met het ontwerpen van nieuw materiaal en didactiek en met het implementeren van online geletterdheid in de lessen. Hiervoor wordt ook een meetinstrument ontworpen.

Ten slotte

In mijn onderzoek zal ik grond proberen te vinden voor de bewering dat we expliciet aandacht moeten besteden aan online tekstbegrip. Mijn overtuiging is dat dit een uitbreiding van het vak Nederlands is, maar uiteindelijk thuis hoort in alle vakken. Ik zou willen voorkomen dat online tekstbegrip een nieuw vak wordt. ●

► Jeroen Clemens is docent Nederlands aan het Vathorst College en doet sinds ruim twee jaar promotieonderzoek naar online tekstbegrip bij prof. Dr. Joke Voogt, hoogleraar aan de UvA. Voor meer informatie zie <<http://jeroenclemens.nl>>.

Bronnen

- Afflerbach, P., & Cho, B. Y. (2009). Identifying and describing constructively responsive comprehension strategies in new and traditional forms of reading. In S. E. Israel & G. G. Duffy, *Handbook of Research on Reading Comprehension*. New York: Routledge.
- Brand-Gruwel, S., & Walhout, J. (2010). *Informatievaardigheden voor leraren*. Open Universiteit.
- Cho, B.-Y. (2014). Competent Adolescent Readers' Use of Internet Reading Strategies: A Think-Aloud Study. *Cognition and Instruction*, 32(3), 253–289. doi:10.1080/07370008.2014.918133
- Clemens, J. (2014). Online tekstbegrip en online geletterdheid. *Het nieuwe lezen, anders bekeken*. *Levende Talen Magazine*, 4 (mei 2014).
- Coiro, J. (2011). Predicting Reading Comprehension on the Internet: Contributions of Offline Reading Skills, Online Reading Skills, and Prior Knowledge. *Journal of Literacy Research*, 1–42. doi:10.1177/1086296X11421979
- KNAW. (2012). *Digitale geletterdheid in het voortgezet onderwijs* (pp. 1–44). Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.
- Leu, D. J., Forzani, E., Burlingame, C., Kulikowich, J. M., Sedransk, N., Coiro, J., & Kennedy, C. (2014a). *The New Literacies of Online Research and Comprehension: Assessing and Preparing Students for the 21st Century With Common Core State Standards*.
- Leu, D. J., Kulikowich, J. M., Sedransk, N., Coiro, J., Liu, C., Cui, W., et al. (2014). *The ORCA Project: Designing Technology-based Assessments for Online Research, Comprehension, And Communication*. American Educational Research Conference. Philadelphia.
- Leu, D. J., Zawilinski, L., Forzani, E., & Timbrell, N. (2011). *Best Practices in Teaching the New Literacies of Online Research and Comprehension*. In L. M. Morrow & L. B. Gambrell, *Best Practices in Literacy Instruction* (4 ed.). New York: Guilford Press.
- OECD. (2011). *PISA 2009 Results: Students On Line* (Vol. VI, p. 395). OECD Publishing. doi:10.1787/9789264112995-en
- RaadvoorCultuur. (2010). *Mediawijsheid. de ontwikkeling van nieuw burgerschap*.
- Voogt, J. M., & Roblin, N. P. (2010). *21st Century Skills*. Discussienota (Universiteit Twente). Zoetermeer: Kennisnet.
- Walraven, A. (2008). *Becoming a critical websearcher*. Open Universiteit Nederland.